

“Gewoon een familiefilmpje – of een enkele reis om de ijsberen te bezoeken?” (dat wil zeggen: verbanning naar Siberië)

EEN DRAMATISCH STUK POSTGESCHIEDENIS(EN NIET EENS EEN ENVELOP!)

Raimundas Marius Lapas

studijar@msn.com

Ik heb zo'n vermoeden dat handelsmonsters het minst onderzochte onderdeel van de postgeschiedenis zijn. Daar zijn duidelijke redenen voor.

Ze zien er niet aantrekkelijk uit. Vaak zijn ze dikker dan een envelop of briefkaart, van geweven materiaal (vaak canvas), van een groter formaat. Vaak hebben ze een gaatje in de flap met een sluiting voor gemakkelijke toegang. Soms zijn ze onmogelijk op te bergen of tentoon te stellen (tenzij je de voorkant van bijvoorbeeld de doos eruit snijdt?). Dit soort postaal materiaal uit de Baltische landen is zonder twijfel extreem zeldzaam. Als fervent onderzoeker van, schrijver over en exposant van de Litouwse postgeschiedenis, die al meer dan een halve eeuw bezig is en misschien wel 's werelds grootste collectie op dit gebied bijeengebracht heeft, moet ik helaas toegeven dat ik in al die decennia ijverig zoeken maar zeven van zulke stukken in bezit heb weten te krijgen. Ik heb nog nooit gehoord van anderen die dit soort stukken in hun collectie hebben zitten.

“Prekių pavyzdžiai” (ook bekend als *“prekių pavyzdys”* of *“pavyzdys be vertės”*) in het Litouws of *“Warenmuster ohne Wert”* (*“Muster ohne Wert”*) in het Duits, bestaan al sinds het begin van de postdienst in het onafhankelijke Litouwen.

In de eerste tariefperiode (1 januari 1919 – 29 februari 1920) waren de tarieven voor handelsmonsters als volgt: tot 15 gram 20 skatikų voor het binnenland, 40 skatikų voor het buitenland; voor elke 15 gram meer kwam daar hetzelfde bedrag bij tot een maximum van 1 kg.

Uiteraard zou mijn hart direct sneller gaan kloppen als ik een handelsmonster uit de eerste tariefperiode kon

Afb. 1

bemachtigen, maar mijn oudste monster dateert uit 1924, en daar ben ik al heel gelukkig mee.

De stukken in mijn collectie zijn verzonden vanuit Kaunas en Klaipėda, maar ook uit Palanga, Žagarė, Seda en Mažeikiai. Wat heeft erin gezeten? In sommige gevallen weten we het: medicijnen, lijnzaad en tabak.

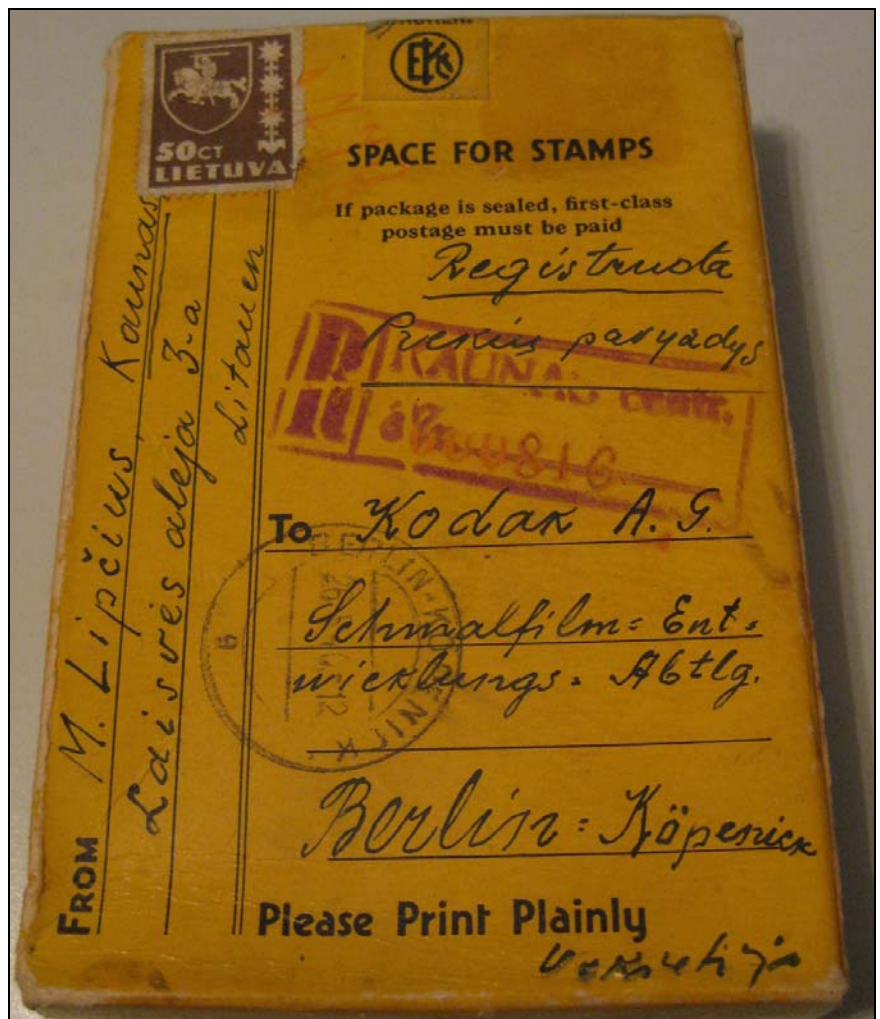
De kampioen van de postaal verzonden handelsmonsters in mijn collectie past helaas niet op een albumpagina (afb. 1). Het is een doosje voor een 380 panchromatische acetaatfilm voor een filmcamera van het merk Ciné-Kodak, aangetekend verzonden vanaf KAUNAS centr. 000816 door M. Lipčius, Laisvės aleja 3-a, Kaunas, Litouwen naar Kodak A. G. Schmalfilm, Entwicklungs Abtlg., Berlin-Köpenick, Vokietija (Duitsland).

Op de adreszijde (afb. 2) is ruimte opengelaten met daarin gedrukt "SPACE FOR STAMPS" met een waarschuwing "If package is sealed, first-class postage must be paid." ("Als de verpakking verzegeld is, moet het voorrangstarief worden betaald."). Daar bevindt zich een langlopende postzegel van 50 centų (Scott #304, Michel # 416) – niet afgestempeld, maar met de hand gemarkeerd met een viercijferige code voor de afhandeling. Op deze kant van het poststuk staat ook het ontvangststempel BERLIN-KÖPENICK g, gedateerd 26.5.40 (afb. 4).

Afb. 4

Op de andere kant staat de lengte van de film aangegeven: 50 voet (15,24 meter) en de breedte, 16 mm. Hier zitten twee Litouwse postzegels – een langlopende zegel van 5 ct. uit de vrede-serie, uitgegeven op 15 maart 1940 (462, Scott #317, Michel #437) en een zegel van 60 ct. uit de serie ter herdenking van de terugkeer van Vilnius in het Litouwse staatsverband van 6 mei 1940 (470, Scott # 316, Michel #445) (afb. 5).

Afb. 2

Afb. 3

Afb. 5

Helaas is de datum van het stempel Kaunas centr. onleesbaar, maar het stuk moet in elk geval verzonden zijn op of na 6 mei 1940 – vermoedelijk rond de periode 22-24 mei 1940. Op deze kant van het poststuk is ook (met moeite) een rood censuurstempel van het “Oberkommando der Wehrmacht” te vinden (afb. 6). We zitten immers al in de Tweede Wereldoorlog.

Afb. 6

Mijn handelsmonster, dat dus een doos is voor een “380 Panchromatic Ciné-Kodak safety film”, valt in de laatste periode van de Litouwse posttarieven, van 1 juli 1934 tot 18 december 1940. De tarieven voor handelsmonsters waren als volgt: tot 100 gram lokaal 5 ct., binnenland 10 ct., buitenland 25 ct., en elke 50 gram meer lokaal 2 ct., binnenland 5 ct. en buitenland 10 ct. (met een maximum van 500 gram). Deze Kodak acetaatfilm is gefrankeerd met 1,15 litas:

Tarief voor een handelsmonster tot 100 g.:	25 ct.
150 g. meer:	30 ct.
Aantekerecht:	60 ct.
Totaal:	1,15 lt.

Wie zat er achter zo’n onschuldig doosje voor een Kodakfilm?

De afzender van deze doos, Mikalojus Lipčius (ook bekend als Mikas of Mykolas Lipčius (afb. 7 en 8); 19 december 1894 – 25 juni 1942), was het hoofd van de Litouwse militaire inlichtingendienst tussen de wereldoorlogen (1919–1923), plaatsvervangend minister van

Binnenlandse Zaken (1923–1924) en secretaris-generaal van het ministerie van Financiën (1927–1940).

In juli 1918, op het eind van de Eerste Wereldoorlog en het begin van de Litouwse Onafhankelijkheidsoorlog, kwam Lipčius terug naar Litouwen. Op 30 december 1918 trad hij toe tot het Litouwse leger. Hij diende onder Vincas Grigaliūnas-Glovackis in het Tweede Infanterieregiment. Hij maakte ijverig propaganda voor het Litouwse leger om meer vrijwilligers te werven. Op 13 januari 1919 kwam hij onder bevel van de Generale Staf. Hij werd een “officier bijzondere zaken”, een titel die gegeven werd aan het undercover-personeel van de militaire inlichtingendienst.

Kort daarna kwam hij in contact met de Nieuwseenheid onder leiding van Jonas Žilinskas. Op 12 mei 1919 kreeg de eenheid de nieuwe naam Inlichtingeneenheid, en twee dagen later trad Lipčius toe tot de eenheid als Žilinskas' plaatsvervanger. Toen Žilinskas ziek werd en niet meer in staat was leiding te geven aan de dienst, werd Lipčius op 10 juni benoemd tot waarnemend hoofd en later, op 12 juli, tot het officiële hoofd van de dienst. Spoedig werd Lipčius echter zelf ziek en moest hij vervangen worden door Liudas Gira. Lipčius' dienst was ook betrokken bij de ontdekking van de poging van de geheime Poolse Militaire Organisatie om de Litouwse regering omver te werpen (1919).

In 1921 ontving hij de Orde van van het Kruis van Vytytis, eerste klasse. Onder zijn leiderschap werd een officieel statuut voor de inlichtingendienst opgesteld, werden contacten gelegd met de Letse inlichtingendiensten en werden cursussen opgezet voor medewerkers van de dienst. Lipčius was de eerste die met het idee kwam om de inlichtingendienst verklaringen van geen bezwaar te laten opstellen voor mensen die bij de Litouwse overheid in dienst wilden treden, om te voorkomen dat dubieuze personen vertrouwensfuncties zouden krijgen. In 1922 volgde Lipčius een studie aan de Universiteit van Litouwen (de latere Vytautas de Grote Universiteit).

Lipčius was betrokken bij de Revolte van Klaipėda van 1923. Hij zette een

inlichtingennetwerk op aan de grenzen van het Memelgebied, dat toen een mandaatgebied van de Volkenbond onder Frans bestuur was. Lipčius zocht Jonas Budrys aan, het hoofd van de contraspionage, en werkte nauw met hem samen. Budrys werd in 1922 in Klaipėda gedropt om de mogelijkheden voor een revolutie te verkennen.

Op 25 maart 1923 werd Lipčius benoemd tot plaatsvervangend minister van Binnenlandse Zaken, op grond van een decreet van president Aleksandras Stulginskis. Petras Kirlyis volgde op 10 april Lipčius op als hoofd van de Litouwse inlichtingendienst. Binnen het ministerie hielp Lipčius een geheime politie op te zetten die losstond van de militaire inlichtingendienst, en de Afdeling Burgerbescherming, die binnen de politie de rol van recherche kreeg.

Afb. 7
Mikalojus Lipčius als plaatsvervangend minister van Binnenlandse Zaken (1923 - 1924)

Hij zette ook de Rechercheafdeling "B" (Kriminalinės policijos skyrius "B") op.

Tussen 1924 en 1927 mocht Lipčius op staatskosten studeren aan het Parijse Instituut voor Politieke Studies (*Institut d'études politiques de Paris*) met als specialisaties staathuishoudkunde en administratie.

Op 1 september 1927 werd hij benoemd tot secretaris-generaal van het Litouwse ministerie van Financiën. In 1936 ontving hij de Medaille voor de Bevrijding van Klaipėda en de Orde van Groothertog Gediminas van Litouwen.

Afb. 8
Mikalojus Lipčius als secretaris-generaal van het ministerie van Financiën (1927 - 1940)

Na de bezetting van Litouwen door de Sovjet-Unie werd Lipčius op 1 augustus 1940 gearresteerd door de Sovjetautoriteiten en gevangengezet, eerst in Kaunas en later in Vilnius. Hij werd veroordeeld tot acht jaar dwangarbeid en werd op 5 juni 1941 gedeporteerd naar Siberië, waar hij op 25 juni 1942 overleed in een kamp in de buurt van de rivier Petsjora.

Bronnen

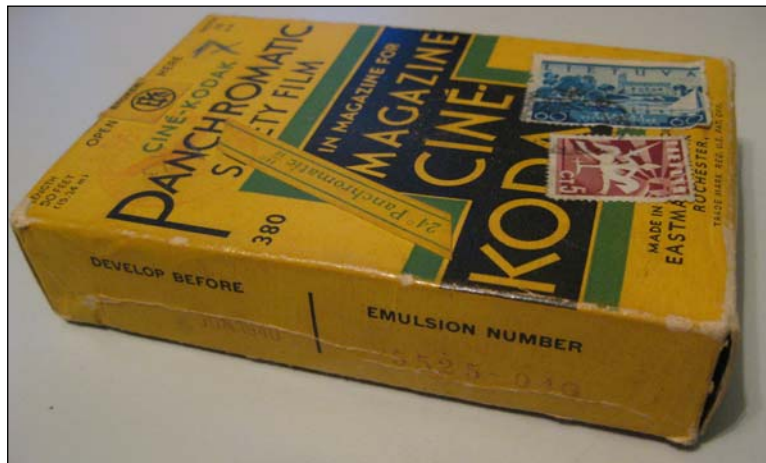
Doniela, Vytautas. "Postal rates of Lithuania: The litas period." *Filatelistu draugijos "Lietuva" žurnalas* nr.1999 - 1 (225). Pages 41-62.

Wikipedia

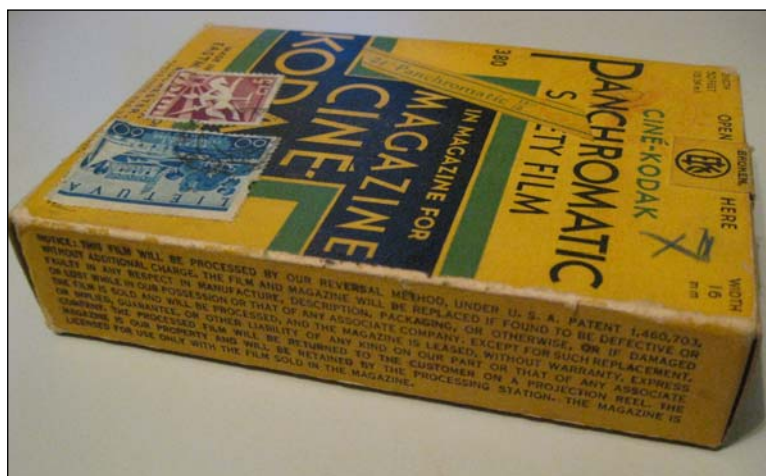
Vertaling: Sijtze Reurich

Afb. 9
Mikalojus Lipčius (links) en minister van Defensie Antanas Merkys (rechts) met een Britse militaire missie in 1919.

Afb. 10

Afb. 11